Роберт Шеклі

Жертва з космосу

Оповідання

Хедвел дивився на планету згори і аж тремтів із захвату. То був прекрасний світ зелених рівнин, червоних гір і неспокійних блакитно-сірих морів. Корабельні прилади швидко зробили заміри й видали інформацію про те, що планета повинна мати якнайліпші умови для розвитку розумного життя. Хедвел вивів корабель на посадкову траєкторію й відкрив щоденника.

Він був письменником, автором "Білих тіней у Поясі астероїдів", "Саги найглибшого космосу" і "Теріри — планети таємниць".

"Нова планета, приваблива й загадкова,— почав писати він,— маячить унизу, немов виклик моїй уяві. Що тут на мене, міжзоряного блукальця, чекає? Чи стомлений мандрівник знайде тут собі відпочинок?"

Річард Хедвел — високий худорлявий рудоволосий молодик — одержав після батькової смерті досить значну спадщину й усі гроші вклав у космічну шхуну класу СС. На тому старезному зорельоті він і мандрував останні шість років, створюючи сповнені несамовитих пристрастей книжки про відвідані місця. Та найчастіше то були лише витвори його уяви, бо нічого, крім

розчарування, від інших світів він не відчував. Аборигени, як з'ясував Хедвел, щоразу виявлялися навдивовижу обмежені та невимовне потворні. Одначе він писав захоплюючі романи й сподівався, що колись і сам зазнає одного з них.

"Може, тут мені щось трапиться",— промовив сам до себе Хедвел, коли шхуна почала різко гальмувати.

Рано-вранці Катага разом із своєю дочкою Меле перейшли сплетеним із ліан містком до Лахмітної гори, щоб назбирати фрегового цвіту. Ніде по всій Ігаті фрег не квітнув так рясно, як тут. А втім, так і мало бути, бо гора та була святинею усміхненого бога Тангукарі. Пізніше до них приєднався Брог, похмурий підліток, з яким ніхто, крім хіба що нього самого, не рахувався. Меле не полишало відчуття, наче ось-ось має трапитися щось дуже важливе. Ця висока тендітна дівчина працювала, немов у трансі, рухи її були повільні, довге чорне волосся куйовдив вітер. Вона поглянула на селище-зграйку малесеньких хаток за річкою, потім зачудовано озирнулася на Вершину, де відбувалися всі ігатійські весілля, і далі на ніжно-сіру блакить моря.

Меле була найвродливішою дівчиною в Ігаті, то відзначав навіть старий священик, їй праглося відігравати в житті драматичну роль, але минали дні без змін, і ось знову вона збирає фреговий цвіт під двома палаючими сонцями. Це здавалось їй несправедливим. Батько працював енергійно, муркотячи щось собі під ніс. Він знав, що цвіт скоро зашумує в селищанських чанах. Священик Лаг пробурмоче над молодим пивом потрібні слова, а тоді буде вилито жертовну чашу перед зображенням Тангукарі. По тих формальностях усе село, включаючи й собак, добряче нап'ється. Від таких думок він почав працювати ще швидше.

До того ж Катага розробив тонкий, хоча й небезпечний план, як піднести свою репутацію. Це також спонукало до приємних роздумів.

Брог випростався, витер долонею обличчя, задер голову, вдивляючись, чи не збирається на дощ.

— Погляньте лишень! — раптом скрикнув він.

Катага та Меле попідводили голови.

— Он там! — вигукнув Брог.-Там, угорі!

Високо в небі повільно спускалася срібна цятка, огорнена червоним і зеленим полум'ям. Вона збільшувалась на їхніх очах, перетворюючись на блискучу сферу.

— Справджується пророцтво! — побожно прошепотів Катага.— Після стількох століть чекання!

— Треба сповістити село! — вигукнула Меле.

— Заждіть,— урвав її Брог. Обличчя його розпашіло, він зніяковіло колупав землю ногою,— Я перший її побачив, так?

— Авжеж,— погодилася Меле.

— І саме тому, що я її перший помітив, а отже зробив велику послугу всьому селу, чи не здається вам... що слід було б...

Брог хотів того, чого прагне кожен ігатієць, задля чого працює й молиться і для досягнення чого розумні, такі як Катага, люди вигадують хитромудрі плани. Меле з батьком умить зрозуміли, куди хилить хлопець.

— Ти як вважаєш? — поцікавився Катага в Меле.

— Гадаю, на щось він таки заслуговує.

Брог задоволене потер руки,

-А може, ти, Меле? Може, сама все зробиш?

— Вирішувати має священик,— зауважила дівчина.

— Ну, будь ласка,— заскиглив Брог.— А якщо Лаг

вважатиме, що я не готовий? Будь ласка, Катаго! Зроби це ти! Той поглянув на незворушне доччине обличчя й зітхнув:

— Даруй, Брогу. Якби ми були вдвох... Але Меле надто набожна. Нехай вирішує священик.

Брог, цілковито знічений, кивнув.

Тим часом у них над головою блискуча сфера опускалася на рівнину неподалік села. Троє ігатійців побрали свої мішки з фреговим цвітом і зібралися додому. Вони досягли містка з ліан, перекинутого над бурхливим потоком. Першим Катага послав Брога, тоді Меле. Потім пішов сам, на ходу видобуваючи захованого під пов'язкою на стегнах невеличкого ножа.

Як він і передбачав, Меле з Брогом не озиралися. Були надто заклопотані собою, намагаючись зберегти рівновагу на хисткому містку, що гойдався під їхньою вагою. Досягши середини, Катага просунув пальці під найтовщу ліану, на якій тримався місток. І зразу намацав давно помічене місце, де вона вже почала перетиратися. Став похапцем чикрижити її ножем і відчув, як піддаються лезу волокна. Ще кілька надрізів — і під вагою людини ліана розірветься.

Однак поки що цього досить. Дуже задоволений собою, Катага сховав ножа під пов'язку й заквапився слідом за Брогом і Меле.

Звістка про прибульця розбурхала все село. Чоловіки та жінки ні про що інше й розмовляти не могли. Перед Храмом Знаряддя розпочався імпровізований танок, який припинився, щойно з храму Тангукарі вийшов накульгуючи старий священик Лаг.

То був довготелесий виснажений дід. Роки жрецтва позначилися на його обличчі: воно набуло майже такого ж усміхненого й милосердного виразу, як і в бога, якому він служив. Лаг спирався на священну чорну патерицю.

Перед ним з'юрмились люди. Брог стояв осторонь, з надією вдивляючись в обличчя старого.

— Мій народе! — промовив священик. — Справджується давнє ігатійське пророцтво. Величезна сяюча куля впала з неба, як і провіщали легенди. В цій кулі прилетіла схожа на нас істота, яка є посланцем Тангукарі.

Люди захоплено закивали.

— Посланець здійснить безліч діянь, велич яких ми навіть не можемо уявити. Він нестиме нам добро. А коли закінчить свою роботу, то захоче відпочити й чекатиме на нагороду, — Лаг навмисне стишив голос і далі казав уже майже пошепки.

— Нагородою йому буде те, чого кожен ігатієць прагне, про що мріє й чого молить у Бога. То останній подарунок, яким Тангукарі наділяє тих, хто добре послужив йому й громаді.

Священик обернувся до Брога:

— Ти, Брогу, — проголосив він, — був першим свідком появи посланця. Ти добре прислужився всім нам.

Лаг здійняв руки.

— Друзі! Чи вважаєте ви, що Брога слід нагородити, як він того жадає?

Багато хто гадав, що хлопця варто нагородити. Але виступив уперед похмурий Вассі, заможний торговець:

— Це несправедливо, — заперечив він. — Усі інші задля цього роками працюють і вшановують храм дорогими дарунками. Брог не зробив нічогісінько, аби заслужити навіть звичайної винагороди. Крім того, він простолюдець.

— Де в чому ти маєш рацію, — визнав священик (від того Брог аж застогнав).

— Але Тангукарі щедрий не лише для високородних. Хіба ж не втратять надії інші, якщо Брога не буде нагороджено так, як він на те заслуговує?

Почувся схвальний гомін.

— На коліна, Брогу! — наказав священик, обличчя якого, здавалося, випромінювало саму доброту й любов.

Той став навколішки. Селяни затамували подихи. Лаг підніс важку патерицю й з усієї сили опустив її на голову Брога. То був добрячий удар. Хлопець повалився на землю, кілька разів сіпнувся й віддав Богові душу. На обличчі його застиг чудовий вираз радості.

— Як гарно, — заздрісно пробурмотів Катага.

— Не турбуйся, тату, — вхопила його за руку Мелe. — Колись і ти одержиш свою нагороду.

— Сподіваюся. Та як можна мати певність? От хоча б Райя. Зроду-віку не бачив побожнішого чоловіка.

Бідний старий все життя працював як віл і молив у Бога насильницької смерті. Будь-якої! І що сталося? Він помер уві сні! Що то за смерть для чоловіка?

— Завжди бувають винятки з правил. Спробуй про це не думати, батьку. Я знаю, ти помреш чудовою смертю, як Брог.

— Так, так... Однак якщо поміркувати, його кінець був такий простий.— В Катаги аж очі заблищали. — Я волів би чогось і справді великого, болісного, складного й чудового, такого, що чекає посланця.

Меле відвела очі:

— Але ж твоє становище не дозволяє тобі піднестись так високо, батьку.

— Справді,— погодився Катага.— І по хвилі додав: — Дарма, колись... — Він подумки посміхнувся: "Одного дня!.. Розумний та хоробрий чоловік усе бере в свої руки й сам заподіює собі болісної смерті, замість покірно чекати, поки недоумкуватий священик надумається щось зробити".

Він відчув задоволення, згадавши про підтяту ліану. Як добре, що він так і не навчився плавати!

— Ходімо, — мовила Меле. — Привітаймо посланця.

Слідом за іншими селянами вони вирушили на рівнину, де впала куля.

Річард Хедвел відкинувся в м'якому кріслі й витер спітніле чоло. Щойно корабель залишили останні тубільці, їхні співи та сміх ще досі линули з вечірнього присмерку.

Згадавши відвідувачів, він посміхнувся й потягся по щоденник. Узявши ручку, заходився писати:

"Ігаті — чудовий край величних гір, бурхливих гірських потоків, чорних піщаних пляжів, недоторканої зелені джунглів і велетенських квітучих дерев у лісах".

Як на його думку, вийшло непогано. Отож Хедвел, прикусивши губу, писав далі:

"Населяють його миловидні гуманоїди із золотавою шкірою, які радо йдуть на контакт. Вони зустріли мене квітами й танцями, повсякчас виявляючи захоплення й радість. Вивчити їхню мову в гіпносні було зовсім неважко, і незабаром я почувався серед них, як удома. Вони веселі, сміхотливі, лагідні та ввічливі люди; безтурботно живуть серед первісної природи. Яким взірцем вони могли б бути для цивілізованої людини!

Я щиро полюбив їх і Тангукарі, їхнє милосердне божество. Можна лише сподіватися, що цивілізована людина з її свавіллям і здатністю все руйнувати ніколи тут не з'явиться й не зіб'є їх зі шляху веселої помірності".

Він узяв ручку з тоншим стрижнем і написав:

"Є тут дівчина на ім'я Меле, яка..." Закреслив рядок і почав знову; "Чорнява дівчина незрівнянної вроди на ім'я Меле підійшла впритул до мене й зазирнула у вічі..." І ще раз закреслив фразу.

Насупившись, знову спробував:

"її ясні карі очі обіцяють невимовну насолоду..."

Хедвел зіжмакав сторінку. П'ять місяців вимушеного стримування даються взнаки, вирішив він. Краще повернутися до найважливіших подій.

"Співчутливий спостерігач багато чим міг би допомогти цим людям. Але я відчуваю необорну спокусу не робити нічого, щоб не зруйнувати їхньої культури".

Закриваючи щоденник, Хедвел поглянув крізь ілюмінатор на селище, осяяне смолоскипами. І знову відкрив зошита.

"Проте їхня культура видається досить розвиненою й гнучкою. Певна допомога їм нічого, крім користі, не принесе. І я їм залюбки допоможу".

Після цього закрив щоденника й поклав ручку.

Наступного ж дня Хедвел розпочав свої добрі діяння. Як виявилося, багато хто з ігатійців страждав на хвороби, переносниками яких були комарі. Завдяки ретельному добору антибіотиків йому вдалося ліквідувати всі випадки захворювань, крім надто задавнених.

Відтак він організував спеціальні загони по осушенню ставків, у стоячій воді яких розмножувалися комахи. Коли б не обходив він недужих, його завжди супроводжувала Меле. Красуня-ігатійка швидко засвоїла елементарні навички догляду за хворим.

Незабаром з усіма більш-менш небезпечними хворобами в селищі було покінчено. Тепер він цілими днями грівся на осонні в гайку, що неподалік села, й працював над книгою. Священик Лаг негайно скликав усіх громадян на раду, щоб обговорити значення цих подій.

— Друзі, — почав старий, — посланець Хедвел зробив для села надзвичайно багато. Він вилікував хворих, і вони також зможуть жити й

сподіватися на подарунок Тангукарі. Тепер наш друг стомився й відпочиває. Він чекає на винагороду, заради якої сюди прибув.

— Нема про що й говорити,— втрутився торговець Вассі.— Він її одержить. Гадаю, Лагові слід узяти патерицю й вирушити до нього...

— Навіщо скупитися? — заперечив Жуель, що сам готувався стати священиком.— Хіба посланець Тангукарі не заслуговує на кращу смерть? Хедвел гідний більшого, ніж патериця! Значно більшого!

— Ти маєш рацію,— по паузі мовив Вассі. — Тоді я пропоную позаганяти йому під нігті отруйні колючки легениці.

— Ні, такого, може, й досить для торговця, — втрутився каменяр Тгара, — але не для Хедвела. Він заслуговує на смерть, якою ми вшановуємо найвищих. Вважаю, його треба зв'язати й розпалити в нього під ногами невеличке вогнище, щоб поступово...

— Стривайте,— заперечив Лаг.— Посланець заслужив на смерть Посвяченого. Отож нехай його обережно, але так, щоб він не випручався, віднесуть до найближчого великого мурашника й закопають там по шию.

Почулися схвальні вигуки.

— І поки він кричатиме,— сказав Тгара, — за старовинним звичаєм не змовкатимуть тамтами.

Усі погодилися, що то має бути чудова смерть. Отож обговорили деталі й визначили час. Усе селище билося в релігійнім екстазі. Занепала духом лише Меле, хоча й сама не розуміла чому. Похнюпивши голову, вона пройшла селищем і піднялася схилом до Хедвела. Той, роздягшись до пояса, грівся під двома сонцями.

— Добридень, Меле, — привітався він. — Я чув барабанний бій. Щось готується?

— Святкування,— відповіла дівчина, сідаючи біля нього.

— Чудово! А мені туди можна?

Не зводячи з нього очей, Меле повільно кивнула. В неї аж серце мліло від такої хоробрості. Посланець суворо дотримувався давнього ритуалу, за яким чоловік мав удавати, що святкування власної смерті анітрохи його не бентежить. Сучасні чоловіки його віку нездатні зберегти необхідного в такому випадку самовладання. Та, звісно, посланець Тангукарі дотримуватиметься правил краще за будь-кого іншого.

— Скоро почнеться?

— За годину,— відповіла Меле. Раніше вона не приховувала від нього своїх думок і почувалася невимушено. Тепер їй щось наче за серце хапає. Вона не знала чому. Ніяковіючи, дівчина поглянула на Хедвелове чужинське вбрання, на руде волосся.

— Має бути весело,— промовив він.— Справді, дуже весело...— і вмовк. З-під опущених повік він дивився на прекрасну ігатійку, на чудові лінії її плеча, шиї, на пряме чорне волосся і, навіть не вдихаючи, відчував ніжні пахощі її тіла. Нервуючи, зірвав травинку.

— Меле,— почав він.— Я...

Слова застигли в нього на вустах. Невідомо як, дівчина опинилася в його обіймах.

— О Меле!

— Хедвеле! — пригорнулась вона до нього. Та раптом вивільнилася, дивлячись стривоженими очима.

— Що трапилось, радість моя?

— Хедвеле, ти можеш щось іще зробити для нашого селища? Хоч що-небудь? Мій народ буде тобі вдячний.

— Звісно. Не хвилюйся. Та я думав спочатку відпочити.

— Ні! Будь ласка! — благала вона.— Ти можеш одразу ж зайнятись отими іригаційними каналами, про

які розповідав?

— Якщо ти так хочеш,— відповів він.-: Але...

— О любий! — скочила вона на ноги.

Хедвел потягся до неї, та Меле відступила назад:

— Часу обмаль! Треба швидше повідомити селище!

І подалася геть. А Хедвел лишився розмірковувати над дивною поведінкою тубільців, особливо жінок.

Прибігши до села, Меле застала священика в храмі, де він молив у Бога мудрості й поради. Сквапно переповіла вона Лагові нові посланцеві плани.

Старий поважно кивнув:

— Тоді церемонію доведеться відстрочити. Але скажи мені, дочко, тобі яке діло?

Меле зашарілась і не відповіла. Священик посміхнувся. Та враз його обличчя посуворішало:

— Розумію. Однак послухай мене, дочко. Не дозволяй коханню відвернути тебе від ревного поклоніння Тангукарі й дотримання давніх звичаїв нашого селища.

— Та ж ні! — вигукнула Меле.— Я тільки відчуваю, що для Хедвела не досить смерті Посвяченого. Він заслуговує на більше. Він гідний... Найвищої!

— Ніхто протягом останніх шестисот років не удостоювався такої смерті. З часів В'ктата, героя і напівбога, який врятував ігатійський народ від жахливих Гуельвських звірів.

— Але ж і Хедвел мало не герой! Дайте йому час, нехай спробує. Він доведе, що гідний її!

— Може, й так, — розмірковував священик. — Для селища це стало б великою подією. Однак зважь, Меле! Хедвелу, можливо, все життя доведеться витратити, аби це довести.

— Хіба він не вартий нашого чекання?

Лаг узявся за патерицю й задумливо наморщив чоло. Зненацька випростався й уп'явся в дівчину очима:

— Скажи мені правду, Меле. Чи й справді ти хочеш зберегти його для Найвищої? Або просто намагаєшся

залишити посланця для себе.

— Він повинен померти так, як на це заслуговує, — відповіла вона. Але очі її уникали погляду священика.

— Цікаво... — сказав старий. — Цікаво, що ти думаєш насправді. Гадаю, ти надто близька до єресі, Меле. Ти, яка завжди виступала за чистоту віри.

Дівчина саме зібралася відповісти, як до храму заскочив торговець Вассі.

— Ходімо швидше! — заволав він. — Городник Іглаї! Він порушив табу!

Огрядний веселий городник помер жахливою смертю. Як завжди, дорогою від своєї хати до майдану він проходив повз старе колюче дерево. Ні з того ні з сього вово впало на Іглаї. Колючки прохромили його тіло наскрізь. Очевидці розповідали, що перш ніж спустити дух, він більше години карлючився й стогнав. Але помер з усмішкою на вустах.

Священик оглянув юрбу, що скупчилася навколо тіла. Дехто з селян затуляв обличчя руками, ховаючи глузливі посмішки. Наблизившись до дерева, Лаг уважно оглянув його й побачив ледь помітні сліди від пилки, які, щоб не дуже вирізнялися, були позамазувані глеєм. Старий обернувся до натовпу:

— Часто Іглаї бував біля цього дерева?

— Авжеж. Він завжди під ним обідав.

Тепер, уже не криючись, люди глузливо посміхалися з витівки Іглаї. Почулися вигуки:

— А я дивувався, чого це він завжди тут обідає!

— Повсякчас уникав компанії. Казав, що любить їсти на самоті.

— Ха! Мабуть, весь той час пиляв.

— І не кажи! Якийсь городник, ще й не дуже набожний, а от запопав собі до біса гарної смерті.

— Слухайте, люди добрі! — вигукнув Лаг.— Іглаї вчинив святотатство. Болісною смертю може нагородити лише священик.

— Нехай священиків не обходить те, чого вони не бачили, — буркнув хтось із натовпу.

— Атож, святотатство, — насміхався інший.— Іглаї помер чудовою смертю. І це головне.

Старий спохмурнів. Тут він нічим не міг зарадити. Якби свого часу він спіймав Іглаї на гарячому, то суворо покарав би його за це, так, що той уже ніколи б не наважився зробити повторну спробу і, певне, тихо й спокійно помер би в похилому віці. Однак зараз було надто пізно. Марно просити Бога покарати Іглаї на тому світі, бо городникові, який уже там опинився, нічого не варто буде самому виправдатись перед ним.

— Бачив хто, як він пиляв дерево? — запитав Лаг.

Коли б хтось і бачив, однаково не зізнався б. Усі вони заодно. Незважаючи на релігійні заборони, які втовкмачувались в їхні голови змалку, селяни затято намагалися перехитрувати священиків. Коли вже вони усвідомлять, що недозволена смерть

ніколи не дасть тієї насолоди, яку одержуєш, дотримавшись ритуалу, і заради якої працюєш усе життя! Він зітхнув. Іноді життя стає справжнім тягарем.

А через місяць Хедвел записував у щоденнику:

"Зроду не зустрічав такої раси, як ці ігатійці. Я серед них живу, їм і п'ю разом із ними, спостерігаю їхні звичаї. Я знаю й розумію їх. І от що мене страшенно вразило.

Річ у тім, що ігатійці не знають війни! Поміркуй над цим, цивілізована людино! Ніколи протягом усієї їхньої історії ні в легендах, ні в літописах не було жодної згадки про війну. Вони просто нездатні збагнути, що воно таке. Можу навести такий приклад.

Я намагався пояснити, що таке війна, Катазі, батькові незрівнянної Меле. Старий почухав потилицю й поцікавився: "Ти кажеш, багато людей убивають одне одного? І це зветься "війна"?"

"То лише один її бік,— відповів я.— Тисячі знищують тисячі".

"У такому разі, — зауважив Катага, — багато помирають водночас в один і той самий спосіб?"

"Правильно".

Він довго міркував, а тоді, обернувшись до мене, промовив: "Погано, коли багато вмирає одночасно однаковою смертю. Таке нікого не задовольнить. Кожна людина повинна помирати своєю власною смертю".

Ігатійці ніколи не сваряться між собою, в них немає родової ворожнечі, злочинів, убивств через ревнощі. І от якого висновку я дійшов: цим людям невідома насильницька смерть, за винятком, звісно,

нещасних випадків. На жаль, вони трапляються тут надто часто. Та це я приписую примітивному способу життя тубільців і їхній веселій відчайдушній вдачі. Одначе навіть нещасні випадки не лишаються поза увагою й розслідуються. Такий високий рівень смертності засмучує священика, з яким ми заприятелювали, і він щоразу закликає людей до обережності.

Він гарна людина.

А тепер остання, найголовніша, новина. Меле погодилася стати моєю дружиною! Я — найщасливіша людина в світі, бо Меле прекрасна жінка. І найнезвичайніша також.

У неї дуже розвинене почуття відповідальності перед своїм народом. Може, навіть трохи надміру. Вона постійно примушувала мене робити щось для селища. І я таки багато зробив. Закінчив спорудження іригаційної системи, запровадив вирощування кількох швидкоростучих зернових культур, навчив ігатійців обробляти метали. А вона вимагала від мене ще більшого.

Але тут уже я затявся. Маю я прано відпочити чи ні? Я мрію про довгий сповнений любовної знемоги медовий місяць, а тоді десь із рік хочу побайдикувати, завершуючи роботу над книгою.

А Меле не може цього зрозуміти. Вона все намагається мені пояснити, що я повинен і далі працювати. І постійно згадує якусь церемонію "Найвищої" (якщо я правильно ЇЇ переклав).

Та годі, я вже напрацювався. І більше нічого не робитиму, принаймні протягом одного чи двох років. "Найвища" має відбутися, зразу після, нашого одруження. Сподіваюсь, то має бути якась велика честь, котрої ці прості люди хочуть мене удостоїти. Я дав зрозуміти, що з радістю прийму її. Мабуть, буде цікаво".

На весілля все село на чолі зі старим священиком вирушило до Вершини, де укладалися всі ігатійські шлюби. Чоловіки повдягали ритуальне пір'я, жінки поначіплювали прикраси з черепашок та різнобарвних камінців. Четверо кремезних селян у середині процесії несли якесь дивне з вигляду приладдя, Хедвел устиг лише скинути на нього оком, але знав напевне, що його було врочисто винесено з однієї вкритої чорним очеретом хати — начебто якогось храму. Однією шеренгою вони перейшли хисткий місток із ліан. ватага, замикаючи процесію, посміхнувся сам до себе, ще раз тихцем надітнувши ліану там, де вона перетиралася.

Вершина виявилася невеличкою вузькою чорною кам'яною площиною, що нависала над морем. Хедвел із Меле зупинилися над прірвою, обличчям до священика. Люди замовкли, коли Лаг здійняв руки.

— О великий Тангукаре! — вигукнув він.— Ощаслив цього чоловіка Хедвела, твого посланця, що спустився до нас із неба в сяючій кулі й зробив для Ігаті те,чого ніхто ніколи не робив. Ощаслив і свою дочку Меле. Навчи її кохати й берегти пам'ять про свого чоловіка... й не зраджувати віру свого племені.

Говорячи, священик суворо дивився на дівчину. Та вона, гордо піднісши голову, хоробро зустріла його погляд.

— Однині ви чоловік і дружина,— промовив Лаг.

Хедвел ухопив наречену в обійми й поцілував. Почулися схвальні вигуки. Катага лукаво всміхнувся.

— А тепер,— якнайщиріше вів далі священик,— у мене для тебе новини, Хедвеле. Великі новини.

— Он як? — неохоче випустив Меле з обіймів той.

— Порадившись, ми вирішили, що ти гідний... найвищої!

— Що ж, дякую.

Старий змахнув рукою. Четверо чоловіків наблизились, тягнучи за собою приладдя, яке Хедвел уже помітив раніше. Тепер він побачив, що то було якесь ложе розміром десь із велике ліжко, виготовлене з старого чорного дерева. По боках стирчали різноманітні зубці, загострені мушлі й тонкі, як голки, шпичаки. Була тут і чаша, поки що порожня. І ще інші — дивні на вигляд речі, призначення яких Хедвелові не вдалося збагнути.

— Уже шістсот років,— промовив Лаг,— Знаряддя не полишало Храму. Із часів В'ктата — героя й бога, який сам-один врятував народ Ігаті від знищення! І ось його винесли для тебе, Хедвеле!

— Та я й справді не гідний такої честі.

Від такої скромності натовпом прокотився гомін.

— Повір мені,— поважно сказав священик, — гідний. Чи приймаєш ти Найвищу, Хедвеле?

Той поглянув на Меле. Але її прекрасне обличчя нічого не промовляло, важко було здогадатися, про що вона думає. Тоді подивився на священика. Лагове обличчя теж лишалося незворушним. Натовп завмер. Хедвел зиркнув на Знаряддя. В нього почав зароджуватись сумнів.

Може, він переоцінив цих людей? У давні часи це Знаряддя мали використовувати для катування. Оці зубці й гачки... А оті штуки для чого? Поміркувавши, він, начебто, збагнув, яке може бути їхнє призначення, й аж здригнувся. Перед ним скупчилася щільна маса людей. Позаду лишалася вузенька кам'яна смужка, а за нею — прірва.

Хедвел знову поглянув на Меле. Але обличчя її випромінювало лише кохання та відданість. Дивлячись на селян, він зрозумів, що вони стурбовані його поведінкою. Чому вони за нього хвилюються? Ніколи селяни не заподіювали йому нічого лихого, тим паче тепер, після всього, що він для них зробив.

— Я приймаю Найвищу,— відповів він.

Почулися поодинокі схвальні вигуки, а тоді натовп заревів, аж горами покотилася луна. Люди оточили його з усіх боків, усміхалися, тисли йому руки.

— Церемонію зараз же і проведемо, — сказав священик. — Вона відбудеться в селищі, перед зображенням Тангукарі.

Очолювані старим, усі негайно вирушили назад. Хедвел із нареченою тепер опинилися в середині процесії. Меле від початку церемонії не вимовила слова. Так само мовчки вони перетнули місток із ліан. На тому боці селяни оточили Хедвела ще щільнішим кільцем, від чого він відчув легкий напад клаустрофобії.

"Якби я не був певен їхньої природної неагресивності, — вмовляв він сам себе,— то почав би побоюватись".

Зненацька пролунав крик. Усі кинулися назад, до містка. З височенної кручі Хедвел побачив, що сталося. Катага, батько Меле, замикав процесію. Коли він досяг середини містка, найтовща ліана невідомо чому розірвалася під ним. Катага встиг ухопитися за котрусь тоншу, але то тривало лише якусь хвилю. На очах селян його напружені пальці слабшали, він поволі випустив ліану й полетів униз.

Хедвел, скам'янівши з несподіванки, лише спостерігав за цим. Він наче уві сні виразно бачив усе, що сталося: Катажине падіння, чудову

відважну посмішку на його обличчі, вируючу річку, щербате каміння внизу. То була неминуча смерть.

— Плавати він уміє? — запитав у Мелe.

— Ні. Відмовлявся вчитися... О батьку! Як ти міг!

Бурхливий пінистий потік лякав Хедвела більше від будь-чого, знаного досі, навіть більше від порожнечі космосу. Та ж небезпека зогрожувала батькові його дружини! Доводилося діяти. І він стрибнув просто в крижану воду.

Коли Хедвел доплив до Катаги, той уже втрачав свідомість, що було дуже доречно, бо ігатієць не опирався, коли його вхопили за чуприну й щосили потягли до берега. Але справа виявилася складною. Течія підхопила їх і понесла, то занурюючи під воду, то виштовхуючи на поверхню. Енергійним зусиллям Хедвел обминув перший поріг. Але попереду вже бовваніли інші.

Берегом бігли селяни й щось йому кричали. Втрачаючи сили, Хедвел ще раз спробував досягти берега. Ігатієць, що потроху очунював, намагався вивільнитись.

— Не здавайся, старий, — важко дихаючи, підбадьорив його Хедвел.

Він уже був у десяти футах від берега, коли течія знову почала відносити їх на середину. Останнім зусиллям Хедвел примудрився вчепилися за гілку, що звисала над водою, і тримався так, поки течія вирувала навколо них, Шарпаючи на всі боки. А за мить селяни за наказом'священика вже витягали обох на безпечний берег.

Їх принесли в селище. Коли. Хедвел нарешті відсапався, то, спроквола посміхаючись, повернувся до Катаги й сказав:

— Мало не впав, старий?

— Паскуда! — плюнув той Хедвелу в вічі й, гордо ступаючи, пішов геть.

Хедвел, чухаючи потилицю, дивився йому вслід.

— Мабуть, із головою в нього щось сталося, — промовив він.— Гаразд, то як там із Найвищою?

Селяни зловісно насувалися на нього.

— Ха! Найвищої захотів!

— Після того, як він витяг із води нещасного Катагу, в нього ще вистачає совісті...

— Така людина не гідна Найвищої.

— Така людина,— підсумував торговець Вассі, — взагалі не заслуговує на смерть.

Хедвел подумав: чи вони всі часом не збожеволіли? Похитуючись, він підвівся й звернувся до священика:

— Що то все означає?

Лаг, обличчя якого зблідло й прибрало скорботного виразу, дивився на нього, міцно стиснувши губи.

— То удостоюсь я церемонії Найвищої чи ні? — якось жалібно запитав Хедвел.

— Ти на неї заслуговуєш,— відповів священик. — Серцем я розумію, що тебе слід нагородити. Але існують принципи милосердя й гуманного співчуття, притаманні Тангукарі. За цими принципами, Хедвеле, ти скоїв жахливу й немилосердну річ, витягши Катягу з річки. Боюся, тобі цього ніколи не подарують. Хедвел не знав, що й казати. Вочевидь, існувало якесь табу, що забороняло рятувати потопаючих. Але ж як така незначна подія могла переважити все те, що він для них зробив?

— Однак хоч якусь церемонію ви для мене влаштуєте? — благальне промовив він.

В очах священика світилося співчуття. Схопивши патерицю, він став її піднімати... Проте зловісне ревіння натовпу примусило Лага зупинитися.

— Я нічого не можу вдіяти. Залиш нас, самозваний посланцю. Залиш нас, о, Хедвеле, — той, хто не заслуговує на смерть!

— Гаразд! — вигукнув Хедвел, якому раптом урвався терпець. — А йдіть ви разом із вашою отарою брудних дикунів!.. Навіть якщо ви мене благатимете, я не залишуся з вами! Ти зі мною. Меле? Дівчина судомно змигнула, поглянула на Хедвела,

тоді на священика. Запала тиша. Потім почувся тихий голос Лага:

— Згадай про батька, Меле. Згадай про свою віру.

Меле гордовито підвела підборіддя:

— Я знаю, в чому полягають мої обов'язки. Ходімо, Річарде, любий.

— Авжеж, — відказав Хедвел і гордо попрямував до свого корабля, Меле — за ним.

Священик розпачливо дивився їм услід.

— Меле! — лише раз гукнув навздогін убитий горем Лаг.

Але дівчина не озиралася. Він бачив, як вона ввійшла до корабля і як зачинився люк. За кілька хвилин навколо срібної сфери виникло червоно-синє полум'я. Вона знялася в повітря, набираючи швидкість, потім перетворилася на цятку й зникла.

Сльози котилися по Лагових щоках, коли він за цим спостерігав.

Кількома годинами пізніше Хедвел сказав:

— Люба, ми летимо на Землю, мою рідну планету.

Вона тобі сподобається.

— Я знаю,— прошепотіла Меле, роздивляючись в ілюмінатор сяючі цятки зірок.

Десь серед них був її дім, який вона втратила назавжди. Дівчина вже почала сумувати за домівкою. Але вибору не було. Принаймні для неї. Жінка має йти за коханим чоловіком. А коли вона вірно любить, то не повинна втрачати віри в свого обранця. Меле вірила в Хедвела. Вона намацала захований невеличкий кинджал. На кінці його була надзвичайно болісна й сильнодіюча отрута. Цією родинною реліквією користувалися, коли поруч не було священика, кинджал призначався лише

для тих, кого дуже любили.

— Я більше не марнуватиму часу,— сказав Хедвел. — Коли ти поруч, я здатен на великі звершення. Ти ще пишатимешся мною, серденько.

Меле знала, що то не лише слова. Одного дня, думала вона, Хедвел спокутує свій гріх перед її батьком. Він ще зробить якесь добре діло, не сьогодні, то завтра, а може, й через рік. І тоді вона подарує йому найдорожче, що спроможна дати чоловікові жінка. Болісну смерть.